

dokazni postupak), zatim pregled izdanja Vinodolskog zakona i najvažniju literaturu. Gotovo enciklopedijski sažetim načinom autor je upozorio na bitne odrednice koje vrlo sadržajno ilustriraju predmet njegove pažnje; te odrednice svaki će naš čitalac, ali i zainteresirani stranac, odsad odmah uočiti i shvatiti o čemu se radi. Našim i stranim znanstvenicima pruža se, također, mogućnost da odsada lako i brzo proučavaju ovaj dokument, toliko značajan i za općepravnu i općekulturnu evropsku povijest.

Ne treba suviše raspravljati što je to Vinodolski zakon, on je — odavno je utvrđeno — jedinstven po nizu kompleksnih komponenata, a osobito po jednoj bitnoj činjenici: nastao je na narodnome, hrvatskom jeziku, i domaćem, glagoljskom pismu; i još nešto: vrlo rano u hrvatskoj povijesti. Dokument tadašnje gornje klase, »on se ne bavi općim pravnim načelima«, već »isključivo malim životnim brigama naših predaka, u prvome redu kmetova-pučana« — s pravom naglašava dr. Lujo Margetić, opredjeljujući se, razumljivo, za tezu drugačiju od onih što ih zastupaju mnogi drugi istraživači, a koju dokazuje i ovdje i u svojim drugim brojnim radovima. O tome L. Margetić ovako kaže: »Sastavljači Vinodolskog zakona trudili su se da kmeta-pučanina osiguraju od prevelikog i prejakog utjecaja feudalčeve vlasti, osobito sudske« (str. 1); dakle, radilo se — po mnijenju L. Margetića o utjecaju Krčkih knezova, kasnijih Frankopana. Naime, u ime Krčkih knezova (tada su bili živi i aktivni knezovi Fridrik, Ivan, Dujan, Bartol, Vid i Leonard), sastanku u Novom Vinodolskom prisustvovao je knez Leonard, kao predstavnik obitelji čija se moć i državnina širila na državnom teritoriju Mletačke Republike i Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva.

Grupa istaknutih i manje poznatih istraživača fenomena Vinodolskog zakona razvija svoje teorije već preko stotinu godina — od Antuna Mažuranića 1843. do Luje Margetića 1989. godine. Svi su ti istraživači (naši i strani) složni u tome da djelo nastalo u Vinodolu ima izuzetnu vrijednost. Stoga i ne čudi činjenica da je interes za njegove sadržaje odavno prešao granice naše zemlje. Zbog toga i najnoviji rad Luje Margetića značajno pridonosi proučavanju i razumijevanju toga kapitalnog dokumenta, ali i ne samo to, Margetić je još jednom pokazao da mu u nas gotovo i nema premca na tome i srodnim poljima znanstvenoga rada u pravnoj-povijesnoj oblasti hrvatskoga srednjeg vijeka.

Petar Strčić

ANALIZA RUBRIKE »OCJENE I PRIKAZI« U DOSADAŠNJIM BROJEVIMA HISTORIJSKOG ZBORNIKA (u povodu četrdesete obljetnice časopisa)

Neven Budak

Kroz četiri desetljeća dugu povijest *Historijskog zbornika*, rubrika »Ocjene i prikazi« imala je u mnogočemu istaknuto mjesto. Na njenim su stranicama brojni suradnici svojim priložima unapređivali »kolektivno znanje« historiografije u zemlji, ali i u inozemstvu. Redakcijski su se odbori mijenjali, tako i glavni urednik, no pažnja koja se posvećivala što temeljitijem obavještanju o historiografskim rezultatima naših i inozemnih povjesničara ostala je nepromijenjena. S izuzetkom broja 29—30 (1976—1977), posvećenog glavnom uredniku i pokretaču *Zbornika* Jaroslavu Šidaku, nijedan se svezak nije pojavio bez te rubrike.

S druge strane, često slušamo i čitamo primjedbe upućene znanstvenoj kritici o tome kako je ona zapravo nekritična, sklona pisanju samo pozitivnih recenzija.

Takve primjedbe, s pravom, iznose i sami znanstvenici. Ovom bih analizom htio pokazati mogu li se one, i u kojoj mjeri, uputiti i *Historijskom zborniku*.

Nekoliko riječi najprije o kriterijima po kojima je analiza napravljena. Jedan od nedostataka ove rubrike je njena povremena nedosljednost. Naime, pored ocjena i opsežnijih prikaza na njenim su se stranicama ponekad pojavljivali i prilozi kojima bi mjesto bilo u rubrici »Bilješke«. Prvenstveno se to odnosi na prikaze časopisa, koji su nešto opsežniji samo stoga što se bave većim brojem priloga. O pojedinim člancima, međutim, napisan je samo redak-dva, redovito, dakako, bez iznošenja bilo kakve ocjene. Takvi prilozi nisu uzimani u obzir u ovoj analizi.

Ponekad je teško razlučiti bi li neki prilog našao bolje mjesto u »Diskusiji«, ili obratno, nije li koja diskusija zapravo ocjena nekog teksta. U takvim sam slučajevima u analizi prihvaćao stav redakcije te nisam uzimao u obzir tekstove objavljene kao diskusije.

Napokon, gdje postaviti razliku između ocjene i prikaza? Da to nije jednostavno, vidi se i po tome što su obje kategorije priloga uvrštene u istu rubriku. Prikaz može sadržavati neke primjedbe, još češće pohvale, a da ga to, naravno, ne čini ocjenom. Međutim, i ocjene se rijetko bave detaljnom analizom. Njihovi se autori češće zadržavaju samo na jednom aspektu ocjenjivanog djela, a najčešće na vrednovanju koncepcije i metodološkog pristupa. Tako se obje vrste tekstova međusobno približavaju, pa se među njima gubi jasna granica. Osobno mislim da pisanje opširnih »čistih« prikaza, bez iznošenja ocjena, nema smisla, a da bi informacije o novim izdanjima trebalo redovito uvrštavati među bilješke. Eventualnu iznimku valjalo bi činiti kada se prikazuju danas već teško pristupačna inozemna izdanja, kako bi se o njima temeljitije obavijestio što širi krug ljudi.

Analizirani prilozi podijeljeni su u tri kategorije, po načinu na koji su njihovi autori ocijenili prikazane tekstove. U prvoj su ocjene i prikazi u kojima nema nijedne primjedbe, u drugoj one koje su u osnovi pozitivne, ali s većim ili manjim brojem kritičkih napomena, a u trećoj one koje potpuno odbacuju prikazana djela, ne nalazeći u njima pretežno kvalitetne elemente. Skupinu ocjena i prikaza s primjedbama bilo je nemoguće dijeliti na podvrste s obzirom na količinu primjedbi, tako da su u tu skupinu ubrojene i inače sasvim pozitivne recenzije, ukoliko sadrže i jednu jedinu negativnu opasku.

Primjedbe su mogle biti podijeljene na stvarne i formalne, što je iskazano napose. Stvarne su primjedbe one koje se odnose na ocjene, zaključke, metodologiju i faktografske greške, dok su formalne primjedbe upućene na račun načina pisanja kritičkog aparata, (ne)sastavljanje indeksa, podjelu teksta na poglavlja, tehničke greške i slično.

Ocjene i prikazi podijeljeni su na tri skupine i prema priložima kojima se bave, ovisno o tome je li njihov predmet plod domaće ili inozemne historiografije, odnosno prijevod. Podjele su mogle biti i drugačije (npr. da li se ocjenjuje ili prikazuje knjiga, rasprava, građa, časopis), ali ne znam bi li to donijelo znatnijih rezultata.

Možda bi bilo zanimljivo izvršiti i dublju metodološku analizu recenzija i prikaza, pa vidjeti što je ocjenjivače u pojedinim razdobljima najviše smetalo, odnosno čime je njihova pažnja bila najtemeljitije zaokupljena. No, to bi bio doista opsežan posao (mada vrlo instruktivan za neko buduće pisanje historije naše znanosti), a već i letimičan pregled otkriva neke karakteristike. Tako su u prvo vrijeme *Zbornika* (četdesetih i početkom pedesetih godina) kritike i pohvale dobrim dijelom ideološke naravi, zamjerajući autorima odsutnost smisla za historijski materijalizam, odnosno hvaleći ih ako su se na nj oslanjali. U pedesetim i šezdesetim godinama primjedbe su pretežno pozitivističke naravi, usmjerene na ispravljavanje faktografskih pogrešaka ili ocjena osoba, pokreta i pojava. Napokon, od sedamdesetih do danas pojavljuju se ocjene metodološkog pristupa. *Historijski zbornik*

je možda upravo ovom rubrikom bio najvjernije zrcalo zbivanja u jugoslavenskoj historiografiji. Ocjene i prikazi govore u najmanju ruku o svojim autorima onoliko koliko i o djelima što ih prikazuju.

Ukupan broj ovdje razmatranih priloga, dakle takvih koji u sebi sadrže elemente ocjene, iznosi točno 300. S trideset objavljenih svezaka (bez *Sidakovog zbornika*) to čini 10 ocjena i prikaza po svesku, što je za naše prilike relativno velik broj.

U pisanju ovih priloga sudjelovao je 101 autor. Kroz rubriku su prošle sve poslijeratne generacije naših povjesničara, od onih koji su oslobođenje dočekali kao redovni profesori, do današnjih studenata viših godina studija. Pored povjesničara, surađivali su na taj način u časopisu i arheolozi, povjesničari umjetnosti, povjesničari književnosti, etnolozi. Suradnici nisu dolazili samo iz čitave Jugoslavije — nemali broj bio ih je iz inozemstva. Po broju i raznolikosti suradnika, rubrika »Ocjene i prikazi« bila je najdemokratskija i najotvorenija u časopisu. U njoj su se pružale ne samo korisne obavijesti, nije se omogućavala samo otvorena diskusija, nego se pružala prilika mnogim mladim historičarima da objave svoj prvi prilog.

Dakako da su istaknuti povjesničari davali pečat rubrici, a time i časopisu. Evo kako izgleda udio pojedinaca prema broju objavljenih priloga:

Autori s 1— 2 priloga: 71
3— 5 priloga: 15
6—10 priloga: 11
10 i više : 4

Nije ni potrebno isticati da je najviše priloga rubrici dao profesor Šidak (27). Pored njega, u skupini onih s najviše priloga su N. Klaić, I. Lučić i O. Mandić. U drugu su skupinu, pored ostalih, uključeni i svi članovi današnjega redakcijskog odbora.

Broj priloga kretao se u pojedinim brojevima od 3 (1953) do 16 (1987). Bio je on u dobroj mjeri i odraz općeg stanja u kojemu se nalazio časopis. Najveći broj priloga objavljen je u prvc i posljednje četiri godine izlaženja (42, odnosno 47).

Uostalom, evo kako je izgledala struktura priloga s obzirom na teme i vrijeme objavljivanja:

Broj	Godina	Ukupno	Domaći prilog	Prijevod	Inozemni prilog
1,	1948.	7	3	0	4
2,	1949.	14	7	1	6
3,	1950.	9	4	0	5
4,	1951.	11	7	0	4
5,	1952.	8	7	0	1
6,	1953.	3	2	0	1
7,	1954.	6	4	0	2
8,	1955.	6	6	0	0
9,	1956.	17	11	0	6
10,	1957.	10	7	0	3
11—12,	1958/59.	10	8	0	2
13,	1960.	9	6	1	2
14,	1961.	10	7	0	3
15,	1962.	10	8	0	2
16,	1963.	7	6	0	1
17,	1964.	9	4	0	5

18,	1965.	7	5	0	2
19—20,	1966/67.	11	5	0	6
21—22,	1968/69.	11	6	0	5
23—24,	1970/71.	9	7	0	2
25—26,	1972/73.	13	9	0	4
27—28,	1974/75.	15	12	0	3
29—30,	1976/77.		Šidakov zbornik		
31—32,	1978/79.	16	10	0	6
33—34,	1980/81.	10	3	1	6
35,	1982.	7	4	0	3
36,	1983.	8	7	0	1
37,	1984.	11	7	3	1
38,	1985.	11	4	0	7
39,	1986.	9	8	1	0
40,	1987.	16	9	4	3
Ukupno		300	193 (64,3%)	11 (3,7%)	96 (32%)

Kakav točan indikator stanja u historiografiji može biti analiza ovakve rubrike vidi se najbolje po broju prikazanih prevedenih djela. To što ih je u četrdeset godina bilo svega 11, krivnja je izdavača, a ne nemarnih historičara. Stanje se u posljednje vrijeme ipak popravlja — veći broj prijevoda nalazi odraza i u činjenici da ih je od 11 od početka osamdesetih prikazano i ocijenjeno 9.

Omjer prikazanih domaćih i inozemnih radova zadovoljava (2 : 1). Zanimljivo je da su suradnici *Zbornika* najveće zanimanje za inozemnu historiografiju pokazivali u prvom desetljeću časopisa (tada su predmet interesa u najvećoj mjeri bila djela sovjetskih historičara) i u posljednjem (kada preteže zanimanje za zapadne historiografije).

Vratimo se sada na osnovno pitanje: kakav je stupanj kritičnosti izražen na stranicama *Zbornika*? Od 300 ocijenjenih radova prigovora nije bilo na njih 13. Pritom valja uzeti u obzir da su tekstovi bez negativnih primjedaba više nalik na prikaze no na ocjene, jer uglavnom ne sadrže ni afirmativne konstatacije, osim sasvim općenitih. Prema tome, broj pravih isključivo pozitivnih recenzija bio bi i manji.

Na 168 radova ocjenjivači su imali barem po jednu primjedbu, koje možemo, kako je već predloženo, podijeliti na stvarne i formalne. Radova na koje su izrečene samo formalne primjedbe ima svega 20, dok su svi ostali imali bar nešto u svom sadržaju što nije odgovaralo ocjenjivačima.

20 radova ocijenjeno je sasvim negativno, dakle kao historiografski neupotrebljivo i bezvrijedno.

Prikazana tabelarno, struktura ocjena izgleda ovako:

	Pozitivno ocijenjeni	Ocjene s primjedbama	Negativno ocijenjeni
Domaći radovi	70	100	15
Prijevodi	6	5	—
Inozemni radovi	36	55	5
Ukupno	112	168	20

Zbrojimo li druge dvije kolonc, dobivamo kao rezultat ukupno 63% radova na koje su ocjenjivači imali manje ili veće primjedbe. Kada bi se od zbroja od 300 ocjena i prikaza odbili pravi prikazi, koji ne sadrže komponentu ocjene, taj bi postotak bio i mnogo veći.

Ocjenjivači su bili podjednako kritični prema domaćim i inozemnim autorima: kritičke su primjedbe sadržane u 63,7% ocjena domaćih i 62,5% inozemnih djela. Najbolje su prošli prijevodi, što je razumljivo. S jedne strane, historičari su sretni što ih uopće ima, a s druge, urednici izdavačkih kuća ipak se trude da izaberu ono najbolje na historiografskom tržištu.

Ovi brojevi nedvosmisleno pokazuju da nije točna tvrdnja kako u nas nema znanstvene kritike. Moguće je pretpostaviti da bi ona mogla (i morala) biti dublja, temeljitija i prisutnija. Velik broj knjiga hrvatske medijevistike, npr. objavljenih u posljednjem desetljeću, nije uopće ocijenjen u *Zborniku*, pa ni u drugim našim časopisima. No, to ne znači da kritike nije bilo, te da, unutar mogućnosti jednog časopisa, nije bila dosta sustavna.

Rubrika »Ocjene i prikazi« opravdala je u toku protekla četiri desetljeća svoje postojanje, kako opsegom i brojem priloga tako i kritičnošću. Ne manje značajan je i broj suradnika što ih je okupila na svojim stranicama, tvoreći postojani most u povezivanju naših historiografija. Napokon, informiranjem o tuđim historiografijama poticala je osuvremenjivanje naše vlastite.

Svakako je zadatak redakcije da je u budućim brojevima još više razvije, jer je ona, u našem nerazvijenom sustavu informiranja, jedan od rijetkih izvora obavijesti i znanstvenicima i nastavnicima.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH